

Nesfârșita modernitate

(The endless modernity)

Constantin Schifirneț, *Modernitatea tendențială. Reflecții despre evoluția modernă a societății*, Editura Tritonic, București, 2016, București, 200 pagini.

Majoritatea cercetătorilor din domeniul științelor politice de la noi se întrec în a arăta îndeosebi neîmplinirile societății românești, aflată într-o nesfârșită tranziție și modernizare, scopul fiind asumarea până la capăt a modelului politic occidental. Pornind de la constatarea existenței a trei direcții de cercetare a modernității (cea care susține că

modernitatea se produce în toate societățile la fel; ce care susține că modernitatea non-occidentală este rezultat al reproducerii modernității occidentale; cea care susține că modernitatea societăților non-occidentale este diferită datorită independenței tradițiilor culturale față de dezvoltarea economică), Constantin Schifirneț ne anunță încă din primele pagini ale lucrării sale că intenția sa este aceea de a explica faptul că „modernitatea există în orice societate, însă valorile și standardele sale nu ființează peste tot în integralitatea lor, ci doar ca procese tendențiale universale. [...] Ideea de bază a cărții este că modernitatea s-a impus ca o tendință de neevitat datorită nivelului de dezvoltare economică a Europei Occidentale, ceea ce a dus la acțiunea ei ca factor de presiune asupra celorlalte societăți, indiferent de nivelul dezvoltării economice și al bunăstării.” (p. 12). Deci, autorul se plasează în al doilea curent de cercetare a modernității, însă evită utilizarea sintagmei „modernitate târzie”, pentru a nu inducă ideea unei rămăneri în urmă a unei societăți față de cele occidentale și pentru că există în societățile în curs

de modernizare o „modernitate prefigurată”, dar nerealizată din cauza contextului geopolitic, al istoriei și culturii acestora.

În lucrarea sa despre modernitatea tendențială, ce reunește idei pe care le-a dezvoltat în alte lucrări elaborate de-a lungul a șapte ani, Constantin Schifirneț extinde aplicarea conceptului de „modernitate tendențială” pe care l-a utilizat în explicarea modernizării României la alte societăți cu economii precare, în cazul cărora modernitatea nu s-a produs dinspre economic spre politic, ci invers. Prin modernitate tendențială autorul înțelege „actul de dezvoltare în direcție inversă: de la afirmarea spiritului național și de la construcția politică spre dezvoltarea economică. [...] Modernitatea tendențială răzbate greu și lent prin complicata rețea de structuri socio-instituționale din societatea românească tradițională și patriarhală. Este o modernitate mozaicată, nestructurată sub o formă dominantă clară. Modernitatea este cadrul și elementul de susținere a naționalului, dar nu prin baza economică, care ar fi trebuit să fie temei al afirmării statului național, ci ca tendință, ca ideal de atins în afirmarea națiunii” (p. 14).

După ce marchează în primul capitol cadrele modernității, aducând în atenție diferite accepțiuni ale conceptului, principiile, caracteristicile și consecințele acestui fenomen, autorul analizează modernitatea în dinamica sa, ca proces de sincronizare, de adaptare la imperatiile prezentului: „Modernitatea

este un efect al modernizării. Nu există modernitate fără modernizare. Modernitatea este un standard care reprezintă un scop al evoluției societăților, iar modernizarea este procesul de realizare a acestui scop” (p. 41). Când acest scop nu este atins, se poate vorbi de modernitate tendențială: „Modernitatea tendențială poate fi echivalată cu eșecul modernizării, dar și cu aplicarea incorectă a unui model de modernizare, responsabil pentru perpetuarea stării de subdezvoltare” (p. 49).

Al treilea capitol este dedicat prezentării tipurilor de modernitate (reflexivă, lichidă, organizată, multiplă, asiatică, japoneză, comprimată, greșită, chineză, latino-americană), întreprindere utilă pentru înțelegerea conceptului de „modernitate tendențială” pe care autorul îl dezvoltă pe larg în al patrulea capitol, propunându-l ca model explicativ al evoluției moderne: „Modernitatea tendențială este înțeleasă ca o distanță între modernizarea clasică (occidentală) și modernizarea realizată ca urmare a diferenței de viteză dintre dimensiunea economică a modernității și dimensiunea ei culturală, politică și intelectuală. *Tendențială* reprezintă o evoluție a procesului de modernizare, o evoluție determinată de factori interni și externi care acționează, de obicei, într-un mod contradictoriu, iar intensitatea influențelor lor asupra dezvoltării unei societăți poate fi diferită. Temporal, evoluția tendențială nu este certă și univocă, ci una probabilistică. Fiind o stare tendențială a

societății, modernitatea nu este o certitudine la toate nivelurile organismului social, pentru că este contradictorie și se manifestă inegal în diferite domenii” (p. 93).

În al cincilea capitol, autorul prezintă motorul modernității și al modernității tendențiale: elitele economice, politice și culturale. În opinia sa, „lipsa de comunicare și solidaritate reală între toate segmentele societății, între elite și populație este o dovadă a modernității tendențiale” (p. 125). În al șaselea capitol, autorul prezintă spațiul predilect al modernității, pornind de la premiza că spațiul occidental este cel mai dispus schimbărilor specifice modernizării. Apoi, revine în spațiul societăților în curs de modernizare, analizând modul în care se manifestă modernitatea tendențială în cea mai conservatoare comunitate: satul. În al optulea capitol, autorul realizează saltul de la sat la stat ca producător de modernitate. Lucrarea se încheie cu un capitol sintetic ce analizează tendențialitatea universală a modernității. „Dacă teoriile despre modernitatea europeană (occidentală) pornesc de la ipoteza: factorii care au determinat evoluțiile moderne trecute și actuale vor acționa și în viitor, în același sens în orice societate, teza despre modernitatea tendențială pune în relief ideea că în spații extraoccidentale modernitatea este tendință și nu o realitate structurată. Modernitatea este intrinsecă oricărei societăți, cel puțin ca tendențialitate. Ca rezul-

tat, fiecare regiune, și chiar fiecare țară, pot crea propriile structuri de relații sociale, economice și politice, care produc diferite modele de modernitate. Deși modernitatea este vulnerabilă în fața rezistenței față de ea prin chiar specificul ei – societate liberă și deschisă – totuși nu se cunoaște, în perioada actuală, nici măcar un exemplu de societate care să tindă spre modele de dezvoltare exclusiv tradiționale.

Dimpotrivă, modernitatea se extinde asupra întregii lumi, iar principiile și normele ei sunt comune tuturor societăților. Lumea de astăzi este modern structurată sau tendențial modernă” (pp. 163-164).

Constantin Schifirneț nu se oprește doar la simpla constatare că societățile cu economii precare se află într-o perpetuă preluare a formelor fără fond, ci explică și de ce acestea sunt în această postură. Departe de a se afla la un sfârșit al istoriei, societățile nonoccidentale au în față un proces de durată, al unei nesfârșite modernizări. Aducând în atenție marile modele explicative ale modernității, mai vechi și mai noi, autorul reușește să expună cu claritate conceptul de modernitate tendențială, experiența sa didactică făcându-și simțită prezența.

Sorin BOCANCEA